Сборник съдебна практика

ЗАКЛЮЧЕНИЕ НА ГЕНЕРАЛНИЯ АДВОКАТ
M. SZPUNAR
представено на 14 март 2024 година [1]

Дело C-86/23

Е.Н.И.,
Й.К.И.
срещу
HUK-COBURG-Allgemeine Versicherung AG

(Преюдициално запитване, отправено от Върховен касационен съд, България)

„Преюдициално запитване — Съдебно сътрудничество по гражданскоправни въпроси — Приложимо право към извъндоговорните задължения — Регламент (ЕО) № 864/2007 — Особени повелителни норми — Застраховка „Гражданска отговорност“ на автомобилистите — Пътнотранспортно произшествие — Права на обезщетение, признати на членовете на семейството на починалото лице — Принцип на справедливост с оглед на обезщетяването на неимуществени вреди — Критерии за преценка“

I. Въведение

1. Настоящото преюдициално запитване на Върховен касационен съд (България) повдига въпроса за приложимото право към иск за обезщетение, предявен от физически лица, български граждани, във връзка със задължителната застраховка „Гражданска отговорност“ при използването на моторни превозни средства срещу застрахователно дружество, за неимуществените вреди, причинени от смъртта на тяхната дъщеря при пътнотранспортно произшествие в Германия.

2. Този въпрос е свързан с класическия проблем за особените повелителни норми и от гледна точка на развитието на международното частно право на Съюза представлява двоен интерес. Той дава на Съда повод, от една страна, да уточни обхвата на понятието „особени повелителни норми“ по смисъла на член 16 от Регламент (ЕО) № 864/2007 [2], и от друга страна, да определи критериите, които позволяват норми, с които се защитават индивидуалните права и свободи, да бъдат квалифицирани като „особени повелителни норми“ по смисъла на този член, като последният аспект предизвиква понастоящем сериозни разисквания в доктрината.

[1] Език на оригиналния текст: френски.

[2] Регламент на Европейския парламент и на Съвета от 11 юли 2007 година относно приложимото право към извъндоговорни задължения („Рим II“) (ОВ L 199, 2007 г., стр. 40, наричан по-нататък Регламент „Рим II“).

II. Правна уредба

A. Правото на Съюза

1. Регламент „Рим II“

3. Член 4 от Регламент „Рим II“ е озаглавен „Общо правило“ и параграф 1 от него гласи:

„Освен ако не е предвидено друго в настоящия регламент, приложимото право към извъндоговорни задължения, произтичащи от непозволено увреждане, е правото на държавата, в която е настъпила вредата, независимо в коя държава е настъпил вредоносният факт и независимо в коя държава или държави настъпват непреките последици от този факт“.

4. Член 16 от този регламент, озаглавен „Особени повелителни норми“, предвижда:

„Разпоредбите на настоящия регламент не ограничават прилагането на правните норми на държавата на съда в случаите, когато те са повелителни, независимо от приложимото към извъндоговорното задължение право“.

2. Регламент (ЕО) № 593/2008

5. Член 9 от Регламент № 593/2008 [3] е озаглавен „Особени повелителни норми“ и параграфи 1 и 2 от него предвиждат:

„1. Особени повелителни норми са норми, чието зачитане дадена държава смята, че е от решаващо значение за гарантиране на нейните обществени интереси, такива като политическа, социална или икономическа организация, до такава степен, че те са приложими към всяка ситуация, попадаща в обхвата им, независимо от приложимото към договора право съгласно настоящия регламент.

2. Разпоредбите на настоящия регламент не ограничават прилагането на особените повелителни разпоредби на правото на сезирания съд“.

Б. Българското право

6. Деликтната отговорност в българското право се урежда от разпоредбите на членове 45—54 от Закона за задълженията и договорите [4] (наричан по-нататък „ЗЗД“).

7. Член 45 от ЗЗД предвижда:

(1) Всеки е длъжен да поправи вредите, които виновно е причинил другиму.

[3] Регламент на Европейския парламент и на Съвета от 17 юни 2008 година относно приложимото право към договорни задължения (Рим I) (ОВ L 177, 2008 г., стр. 6, наричан по-нататък Регламент „Рим I“).

[4] ДВ, бр. 275 от 22 ноември 1950 г.

(2) Във всички случаи на непозволено увреждане вината се предполага до доказване на противното“.

8. Член 52 от ЗЗД гласи:

„Обезщетение за неимуществени вреди се определя от съда по справедливост“.

B. Германското право

9. Член 253 от Bürgerliches Gesetzbuch (германския Граждански кодекс) (наричан по-нататък „BGB“), в редакцията му, приложима към спора в главното производство, който е озаглавен „Неимуществени вреди“, гласи:

(1) Парично обезщетение за неимуществени вреди може да се претендира само в определените от закона случаи.

(2) Когато се дължи обезщетение за вреди, настъпили в резултат от телесно увреждане, увреждане на здравето, накърняване на свободата или на сексуалното самоопределяне, също може да се претендира справедливо парично обезщетение за неимуществените вреди“.

10. Член 823 от BGB е озаглавен „Задължение за обезщетяване на вреди“ и параграф 1 от него предвижда:

„Който умишлено или поради небрежност противоправно причини другиму смърт, телесно увреждане или увреждане на здравето или накърни неговата свобода, имущество или друго негово право, му дължи обезщетение за произтеклите от това вреди“.

11. Член 115 от Gesetz über den Versicherungsvertrag (Закон за застрахователните договори) от 23 ноември 2007 г.[5], в редакцията му, приложима към спора в главното производство, е озаглавен „Право на пряк иск“ и параграф 1 от него гласи:

„Третото лице може също да предяви претенцията си за обезщетение срещу застрахователя

1. в случай на застраховка „Гражданска отговорност“, сключена в изпълнение на задължение за застраховане съгласно Закона за задължителното застраховане […]

[…]

Правото на иск се основава на задълженията на застрахователя по застрахователното правоотношение, а ако не е налице задължение — на член 117, параграфи 1—4. Застрахователят е длъжен да изплати парично обезщетение за вредите. Застрахователят и длъжният да плати обезщетение за вредите застрахован са солидарно отговорни“.

[5] BGBl. 2007 I, стр. 2631.

III. Фактите по главното производство, отправеният преюдициален въпрос и производството пред Съда

12. На 27 юли 2014 г. дъщерята на Е.Н.И. и Й.К.И., жалбоподатели в главното производство, български граждани, загива при пътнотранспортно произшествие, настъпило в Германия. Към тази дата отговорното за произшествието лице има сключена задължителна застраховка „Гражданска отговорност“ с HUK-COBURG-Allgemeine Versicherung AG (наричано по-нататък „HUK-COBURG“), застрахователно дружество, установено в Германия.

13. На 25 юли 2017 г. жалбоподателите в главното производство предявяват срещу HUK-COBURG пред Софийски градски съд (България) иск на всеки от тях да бъде платено обезщетение в размер на 250 000 български лева (BGN) (около 125 000 евро) за неимуществените вреди, причинени от смъртта на тяхната дъщеря.

14. На 27 септември 2017 г. HUK-COBURG плаща на всеки от родителите обезщетение в размер на 2 500 евро за вредите от смъртта на тяхната дъщеря.

15. С решение от 23 декември 2019 г. Софийски градски съд уважа частично иска, като присъжда на всеки от родителите обезщетение в размер на 100 000 лева (около 50 000 евро), от което е приспадната вече платената от застрахователя сума от 2 500 евро.

16. Този съд констатира, че се прилага германското деликтно право, което предвижда обезщетение за неимуществени вреди, претърпени от косвени жертви, каквито са жалбоподателите в главното производство, само при извънредни обстоятелства, т.е. когато претърпените болки и страдания са довели до увреждане на здравето на косвената жертва. Тази юрисдикция приема, че претърпените болки и страдания от родителите подлежат на обезщетение, по-специално поради тежкия емоционален срив, който довел до остра стресова реакция, и тъй като в рамките на около една година след смъртта на дъщеря им те са страдали от депресия, тревожност, напрежение, емоционална неустойчивост, нарушен сън, намален апетит и емоционална отчужденост. За да мотивира присъдения размер на обезщетението, Софийски градски съд посочва, че принципът на справедливо обезщетяване на неимуществените вреди съществува както в българското право, по силата на член 52 от ЗЗД, така и в германското право, по силата на член 253, параграф 2 от BGB. Критериите за определяне на обезщетението обаче не били определени в тези национални закони, а се извеждали от съдебната практика на всяка една от двете страни.

17. Софийски апелативен съд (България) отменя решението на първоинстанционния съд. Този съд отхвърля изцяло иска на родителите, като приема, че те не са доказали, че болките и страданията са довели до патологично увреждане на здравето им, което съгласно приложимото германско право е условие за обезщетяване на неимуществени вреди. Освен това той счита за неоснователен техния довод, че по силата на член 16 от Регламент „Рим II“ следва да се приложи член 52 от ЗЗД вместо германското право, определено по силата на член 4, параграф 1 от този регламент. Според посочения съд вече платените от HUK-COBURG суми не представляват признание от застрахователя на исковете на родителите. Родителите нямали право на тази сума, която поради размера си съответствала на предвиденото в член 253, параграф 2 от BGB „малко обезщетение“ за неимуществени вреди.

18. Родителите подават касационна жалба срещу това съдебно решение пред запитващата юрисдикция — Върховен касационен съд.

19. Тази юрисдикция отбелязва, най-напред, че приложимата в случая по силата на член 4 от Регламент „Рим II“ германска правна уредба, а именно член 253, параграф 2 и член 823, параграф 1 от BGB във връзка с член 115, параграф 1, първа алинея, точка 1 от Закона за застрахователните договори е идентична с разглежданата по делото, по което е постановено решение HUK-COBURG-Allgemeine Versicherung [6], което се отнася до същото пътнотранспортно произшествие като разглежданото в настоящото дело.

20. По-нататък Върховният касационен съд отбелязва, че в това решение Съдът приема, от една страна, че разглежданата германска правна уредба попада в обхвата на националната материалноправна уредба на гражданската отговорност, към която препраща Директива 2009/103/ЕО [7], и предвижда обективен критерий, който позволява да се определи неимуществената вреда, за която се дължи обезщетение на близък роднина на пострадалото от пътнотранспортно произшествие лице. От друга страна, Съдът приема, че Директива 2009/103 допуска национална правна уредба, която установява задължителни критерии за определяне на неимуществените вреди, които подлежат на обезщетение.

21. Накрая, запитващата юрисдикция пояснява, че противно на разглежданата в главното производство германска правна уредба, която обвързва правото на обезщетение за неимуществени вреди с три условия, а именно да е увредено здравето на самия пострадал, последният да е близък роднина на пряко пострадалото лице и да съществува причинно-следствена връзка между нарушението, извършено от отговорното за произшествието лице, и това увреждане, член 52 от ЗЗД предвижда, че обезщетението за неимуществени вреди се определя от съда по справедливост. Според нея от задължителната практика на Върховния съд (България) и на Върховния касационен съд следва, че съгласно българското право на обезщетяване подлежат всички настъпили в резултат на смъртта морални болки и страдания, които търпят родителите при смърт на детето им вследствие на пътнотранспортно произшествие, причинено виновно и противоправно, без да е необходимо вредите да са довели до патологично увреждане на здравето на косвено пострадалия. Тя посочва, че размерът на вредите зависи от конкретните обстоятелства по делото, като обичайният за периода на произшествието присъждан размер за неимуществени вреди на родител при смърт на дете при пътнотранспортно произшествие през 2014 г. е около 120 000 лева (около 61 000 евро), при присъждан по германското право максимален размер от около 5 000 евро. Според нея, дори да се приеме оплакването на ищците, че по делото е установено патологично увреждане на здравето им, максималният дължим размер на обезщетението би бил 5 000 евро.

22. Като се позовава на решение Da Silva Martins [8], в което Съдът приема, че националната юрисдикция трябва да установи, въз основа на подробен анализ, дали национална разпоредба има такова значение в националния правен ред, че обосновава изключението от приложимото право, определено съгласно член 4 от Регламент „Рим II“, запитващата юрисдикция си задава въпроса дали член 52 от ЗЗД може да се счита за такава разпоредба,

[6] Решение от 15 декември 2022 г. (C-577/21, наричано по-нататък „решение HUK-COBURG I“, EU:C:2022:992).

[7] Директива на Европейския парламент и на Съвета от 16 септември 2009 година относно застраховката „Гражданска отговорност“ при използването на моторни превозни средства и за контрол върху задължението за сключване на такава застраховка (ОВ L 263, 2009 г., стр. 11).

[8] Решение от 31 януари 2019 г. (C-149/18, наричано по-нататък „решение Da Silva Martins“, EU:C:2019:84).

тъй като принципът на справедливост е основен принцип на българското право и част от обществения ред на държавата. Тя посочва, че националната съдебна практика по този въпрос е противоречива.

23. При тези обстоятелства с акт от 7 февруари 2023 г., постъпил в секретариата на Съда на 15 февруари 2023 г., Върховният касационен съд решава да спре производството и да отправи до Съда следния преюдициален въпрос:

„Трябва ли член 16 от [Регламент „Рим II“] да се тълкува в смисъл, че разпоредба от националното право като разглежданата в главното производство, която предвижда прилагане на основен принцип на правото на държавата членка, какъвто е принципът на справедливост, при определяне на обезщетение за неимуществени вреди в случаите на смърт на близки лица, настъпила при деликт, може да се разглежда като особена повелителна норма по смисъла на този член?“.

24. Ответникът в главното производство, чешкото и германското правителство, както и Европейската комисия представят писмени становища пред Съда. Съдът реши да не провежда съдебно заседание за изслушване на устните състезания по настоящото дело.

IV. Анализ

A. Предварителни бележки

25. Преди да разгледам правния проблем, повдигнат с преюдициалния въпрос, считам, че е уместно да се изложат следните разяснения и съображения относно контекста, в който се вписва настоящото дело. Припомням все пак, че съгласно постоянната съдебна практика запитващата юрисдикция е единствено компетентна да установи и прецени обстоятелствата по спора, с който е сезирана [9].

26. Що се отнася, на първо място, до конкретните обстоятелства по настоящото дело, от акта за преюдициално запитване е видно, че предявеният от жалбоподателите в главното производство срещу HUK-COBURG иск за присъждане на обезщетение на основание на задължителната гражданска отговорност при използването на моторни превозни средства за неимуществените вреди, претърпени от тях вследствие на смъртта на тяхната дъщеря при пътнотранспортно произшествие, се отнася до същото пътнотранспортно произшествие като разглежданото по делото, по което е постановено решение HUK-COBURG I.

27. В това дело спорът в главното производство е бил между двете деца на същото пряко пострадало лице като разглежданото по настоящото дело и HUK-COBURG във връзка с обезщетението, което последното е дължало на основание на задължителната застраховка „Гражданска отговорност“ при използване на моторни превозни средства за неимуществените вреди, които те са претърпели вследствие на смъртта на майка им. Искът е бил предявен от тези деца, представлявани от техния баща [10]. Както и в настоящия случай, разпоредбите на германското право (lex causae), приложими към настоящото дело

[9] Вж. по-специално решение от 20 октомври 2022 г., Екофрукт (C-362/21, EU:C:2022:815, т. 26 и цитираната съдебна практика).

[10] От точки 16—18 от решение HUK-COBURG I е видно, че бащата, който е имал сключена задължителна застраховка „Гражданска отговорност“ с HUK-COBURG, е причинил пътнотранспортното произшествие. Всъщност той е управлявал превозното си средство в нетрезво състояние, а майката е пътувала на предното дясно място без поставен предпазен колан.

по силата на член 4 от Регламент „Рим II“ са били член 253, параграф 2 и член 823, параграф 1 от BGB във връзка с член 115, параграф 1, първа алинея, точка 1 от Закона за застрахователните договори.

28. Що се отнася, на второ място, до приложимото по силата на член 4 от Регламент „Рим II“ германско право, от информацията, предоставена от запитващата юрисдикция, която се позовава на решение HUK-COBURG I, е видно, че то поставя обезщетяването на неимуществените вреди, претърпени от косвено пострадалите от пътнотранспортно произшествие лица в зависимост от наличието на три условия [11]. Колкото до условието, че трябва да е увредено здравето на самия пострадал, от това решение е видно, че съгласно германското право, както е тълкувано от Bundesgerichtshof (Федерален върховен съд, Германия), психичните увреждания следва да се разглеждат като увреждане на здравето само ако са част от *патология* и *надхвърлят увреждането на здравето*, от които засегнатите лица по принцип може да страдат при смърт или тежко нараняване на близък роднина [12].

29. Запитващата юрисдикция посочва, че съгласно българското право (lex fori) обезщетението за неимуществени вреди се определя *от съда по справедливост*. Тази юрисдикция уточнява, че съгласно българското право на обезщетяване подлежат всички настъпили в резултат на смъртта морални болки и страдания, които търпят родителите при смърт на детето им вследствие на пътнотранспортно произшествие, причинено виновно и противоправно, без да е необходимо вредите да са довели до патологично увреждане на здравето на косвено пострадалия [13].

30. В това отношение следва да отбележа, че запитващата юрисдикция, изглежда, счита, че за разлика от българското законодателство, приложимото германско законодателство за определяне на обезщетението на неимуществени вреди не е основано на принципа на справедливост [14]. Въпреки че в рамките на преюдициално запитване Съдът не следва да се произнася по тълкуването на национални разпоредби и да решава дали даденото от националния съд тълкуване е правилно [15], следва да се отбележи, че обратно на твърденията на HUK-COBURG и на Комисията, от член 253, параграф 2 от BGB не става ясно, че тази разпоредба се основава на принципа на справедливост, а че тя само предвижда възможността да се изисква „справедливо обезщетение“, което запитващата юрисдикция следва да провери [16].

31. В случая все пак е очевидно, че прилагането на германското право по силата на член 4 от Регламент „Рим II“ би довело до различен резултат, що се отнася до размера на обезщетението, тъй като това право поставя обезщетението за неимуществени вреди в зависимост от условието да е увредено здравето на близките роднини [17]. Всъщност, както е

[11] Вж. точка 21 от настоящото заключение.

[12] Решение HUK-COBURG I (т. 46). Германският законодател е премахнал това изискване с член 844, параграф 3 от BGB; вж. BGBl 2017 I, стр. 2421.

[13] Вж. точка 21 от настоящото заключение.

[14] Вж. точка 21 от настоящото заключение.

[15] Вж. по-специално решение от 15 юни 2023 г., Bank M. (Последици от обявяването на договора за недействителен) (C-520/21, EU:C:2023:478, т. 52).

[16] Отбелязвам също, че от акта за преюдициално запитване е видно, че що се отнася до мотивите за присъдения на първа инстанция размер на обезщетението, Софийски градски съд е посочил, че принципът на справедливо обезщетение за неимуществени вреди съществува както в българското право по силата на член 52 от ЗЗД, така и в германското право по силата на член 253 от BGB. Вж. точка 16 от настоящото заключение.

[17] Вж. точки 9 и 21 от настоящото заключение.

видно от акта за преюдициално запитване, родителите на пряко пострадалото лице не са доказали наличието на такава вреда и следователно не са имали право на такова обезщетение [18].

32. В това отношение държа да подчертая, че безспорно само фактът, че при прилагането на lex fori се стига до различно решение по отношение на размера на обезщетението, в сравнение с решението, до което би се стигнало при прилагането на lex causae, не е достатъчен, за да се заключи, че разглежданата българска разпоредба може да бъде квалифицирана като „особена повелителна норма“ по смисъла на член 16 от Регламент „Рим II“, при условие че прилагането на lex causae е съвместимо със съображенията за справедливост. С други думи, сама по себе си тази разлика — а именно фактът, че размерът на обезщетението за претърпените от родителите вреди е по-малък само защото дъщеря им е загинала в пътнотранспортно произшествие в Германия, а не в България — не позволява да се възприеме такава квалификация, освен ако тази разлика не произтича от защитата по-специално на основно право, което обосновава необходимостта от прилагане на lex fori.

33. Освен това отбелязвам, че както е видно от информацията, предоставена от запитващата юрисдикция, практиката на българските съдилища е противоречива по отношение на въпроса дали член 52 от ЗЗД е особена повелителна норма по смисъла на член 16 от Регламент „Рим II“, която в спора по главното производство би довела до изключване на германското право. По-нататък ще се върна към този въпрос [19].

34. С оглед на изложеното сега ще анализирам поставения от запитващата юрисдикция въпрос.

Б. По преюдициалния въпрос

35. С единствения си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали разпоредба от националното право, която като критерий за определяне на обезщетението за претърпените от близките роднини на загинало при пътнотранспортно произшествие лице неимуществени вреди предвижда прилагането на основен принцип на правото на държава членка, какъвто е принципът на справедливост, може да се счита за особена повелителна норма по смисъла на член 16 от Регламент „Рим II“.

36. HUK-COBURG, чешкото и германското правителство, както и Комисията считат, че на преюдициалния въпрос следва да се отговори отрицателно. HUK-COBURG по-конкретно твърди, че прилагането на разпоредба на националното право, определено като приложимо съгласно Регламент „Рим II“, може да бъде отказано по силата на член 16 от този регламент само ако това прилагане е явно несъвместимо с обществения ред на сезирания съд. Германското правителство твърди, че по принцип национално право, предвиждащо обезщетението за неимуществени вреди да се определя по справедливост, не отговаря на условията за прилагане на тази разпоредба. От своя страна, като се позовава на решение Da Silva Martins, чешкото правителство посочва, че подходът, според който разпоредба на националното право може да се счита за особена повелителна норма по смисъла на член 16 от Регламент „Рим II“ само поради това че се основава на основните принципи на това право или че се позовава на тях, не удовлетворява изискването за

[18] Вж. точка 17 от настоящото заключение.

[19] Вж. точка 65 от настоящото заключение.

изключителен характер на особените повелителни норми и представлява лесен способ за заобикаляне на прилагането на приложимото право съгласно посочения регламент. Колкото до Комисията, тя отбелязва, че установяването на особена повелителна норма по смисъла на член 16 от същия регламент трябва да се извърши съгласно критериите, установени от Съда, по-специално в решения Unamar [20] и Da Silva Martins.

37. За да дам полезен отговор на преюдициалния въпрос, на първо място, ще изложа накратко няколко съображения относно връзката между член 4 и член 16 от Регламент „Рим II“ (раздел 1). На второ място, ще анализирам практиката на Съда относно определението на понятието „особени повелителни норми“ по смисъла на член 16 от този регламент (раздел 2), подчертавайки, на трето място, значението на отчитането на достатъчно тесните връзки с държавата на lex fori при прилагането на тази разпоредба (раздел 3), преди да определя, на четвърто и последно място, критериите, позволяващи нормите, с които се защитават индивидуалните права и свободи, да бъдат квалифицирани като „особени повелителни норми“ по смисъла на посочената разпоредба (раздел 4).

1. Кратки съображения относно връзката между член 4 и член 16 от Регламент „Рим II“

38. В самото начало припомням, че Регламент „Рим II“ допринася за поддържането и развитието на пространство на свобода, сигурност и правосъдие, както е видно от съображение 1 от него. За тази цел посоченият регламент предвижда две стълкновителни норми, а именно, от една страна, общото правило за привързване, предвидено в член 4 [21] от него, който се съдържа в глава II, озаглавена „Непозволени увреждания“, и от друга страна, правилото, въвеждащо автономията на волята, предвидена в член 14, който се съдържа в глава IV, озаглавена „Свобода на договаряне“ [22]. Що се отнася до първата разпоредба, отбелязвам, че изготвянето на предвиденото в нея общо правило за привързване е продиктувано от изисквания за правна сигурност и от желанието да се постигне компромис между противоположните интереси на страните [23]. Към тези цели ще се върна по-нататък [24].

39. Член 16 от Регламент „Рим II“ („Особени повелителни норми“), съдържащ се в глава V („Общи разпоредби“), предвижда, че „[р]азпоредбите на [този] регламент не ограничават прилагането на правните норми на държавата на съда в случаите, когато те са повелителни, независимо от приложимото към извъндоговорното задължение право“. Така, докато член 4 от този регламент определя като приложимо правото на държавата, в която е настъпила вредата (lex loci damni), член 16 от него предвижда възможност да се остави без приложение правото, определено чрез този критерий за привързване, за да се приложи повелителна норма на държавата на съда. Тази дерогация от стълкновителната

[20] Решение от 17 октомври 2013 г. (C-184/12, наричано по-нататък „решение Unamar“, EU:C:2013:663).

[21] В това отношение съображение 14 от Регламент „Рим II“ гласи, че „[този] регламент предвижда една обща норма, но наред с това и специални норми, а в някои разпоредби и „клауза за дерогация“, която позволява отклоняване на тези норми, когато от обстоятелствата по случая е видно, че непозволеното увреждане е очевидно по-тясно свързано с друга държава. Така този набор от правила създава гъвкава рамка от стълкновителни норми“. Вж. също бележка под линия 37 от настоящото заключение.

[22] Що се отнася до член 14 от Регламент „Рим II“, вж. *Pacuła*, K. Wybór prawa a ochrona osób trzecich na tle rozporządzenia Rzym II. Wolters Kluwer, Varsovie, 2024.

[23] Вж. предложението за регламент на Европейския парламент и на Съвета относно приложимото право към извъндоговорни задължения („Рим II“), [COM(2003) 427 окончателен], стр. 12 и съображение 16 от Регламент „Рим II“. Вж. по-специално *Francq*, S. Le règlement Rome II concernant la loi applicable aux obligations non contractuelles. Entre droit communautaire et droit international privé — Journal de droit européen, 2008, 289—296.

[24] Вж. в това отношение точка 47 от настоящото заключение.

норма обаче представлява изключение, което означава, че прилагането ѝ трябва да бъде надлежно обосновано, тъй като „[с]пазването на [тази дерогация] е необходимо за гарантиране на политическата, социалната и икономическата организация“ [25].

40. В този контекст повдигнатият с настоящото дело правен въпрос е дали е възможно изключение от правото, приложимо по силата на член 4 от Регламент „Рим II“ към извъндоговорни задължения, произтичащи от непозволено увреждане, за да се приложат в съответствие с член 16 от този регламент правните норми на държавата на съда „в случаите, когато те са повелителни“.

41. Връзката между тези две разпоредби чрез определението на понятието „особени повелителни норми“ е разгледана в установената практика, произтичаща от решения Unamar, ERGO Insurance и Gjensidige Baltic [26] и Da Silva Martins.

2. По практиката на Съда относно понятието „особени повелителни норми“ по смисъла на член 16 от Регламент „Рим II“

42. В делото, по което е постановено решение ERGO Insurance и Gjensidige Baltic, запитващите юрисдикции са искали да се установи по-специално как следва да се тълкуват Регламенти „Рим I“ и „Рим II“ с оглед на определянето на приложимото право или приложимите закони спрямо регресен иск, предявен от застрахователя на теглещо превозно средство, който е изплатил обезщетение на пострадалия при пътнотранспортно произшествие, предизвикано от водача на това превозно средство, срещу застрахователя на тегленото при произшествието ремарке. В този контекст Съдът припомня, че що се отнася до приложното поле на Регламенти „Рим I“ и „Рим II“, използваните в тях понятия „договорно задължение“ и „извъндоговорно задължение“ трябва да се тълкуват не само самостоятелно с оглед на систематиката и целите на тези регламенти, но и като се имат предвид, съгласно съображение 7 от всеки от двата регламента, *целта за последователност* при съответното прилагане на всеки от тези регламенти [27].

[25] Вж. *Francescakis*, P. Quelques précisions sur les lois d'application immédiate et leurs rapports avec les règles de conflits de lois — Revue critique de droit international privé, 1966, p. 1 sq. За становище в обратния смисъл относно особените повелителни норми вж. по-специално *Heuzé*, V. Un avatar du pragmatisme juridique : la théorie des lois de police — Revue critique de droit international privé, № 1, 2020, 31—60.

[26] Решение от 21 януари 2016 г. (C-359/14 и C-475/14, наричано по-нататък „решение ERGO Insurance и Gjensidige Baltic“, EU:C:2016:40).

[27] Решение ERGO Insurance и Gjensidige Baltic (т. 43). Съображение 7 от Регламент „Рим II“ гласи, че [п]редметът и разпоредбите на настоящия регламент следва да са в съответствие с Регламент (ЕО) № 44/2001 на Съвета от 22 декември 2000 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела [ОВ L 12, 2001 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 3, стр. 74) (наричан по-нататък „Регламент „Брюксел I“] и актовете, уреждащи приложимото право към договорни задължения“. Според мен съображение 7, съответно от Регламент „Рим I“ и Регламент „Рим II“, е в основата на схващането, че понятията, използвани от законодателя на Съюза за определяне на приложното поле на тези два регламента, на Регламент „Брюксел I“ [Регламент (ЕС) № 1215/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 12 декември 2012 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела (ОВ L 351, 2012 г., стр. 1, наричан по-нататък „Регламент „Брюксел Ia“], както и на техните разпоредби, би трябвало да се тълкуват последователно; вж. *Szpunar*, M. Droit international privé de l'Union : cohérence des champs d'application et/ou des solutions ? — Revue critique de droit international privé, 2018, p. 573.

43. На първо място в решение Da Silva Martins [28], в което за първи път тълкува член 16 от Регламент „Рим II“, Съдът, като се основава на точка 43 от решение ERGO Insurance и Gjensidige Baltic, постановява, че тъй като изискването за последователност при прилагането на Регламенти „Рим I“ и „Рим II“ е стремеж към възможно най-голяма хармонизация на тълкуването на *функционално идентични понятия*, използвани в двата регламента, следва да се приеме, че независимо от факта, че в текстовете на някои езици на Регламент „Рим II“ се използва различна терминология в сравнение с Регламент „Рим I“, понятието „особени повелителни норми“ по смисъла на член 16 от Регламент „Рим II“ съответства на определението за особени повелителни норми по смисъла на член 9 от Регламент „Рим I“, така че тълкуването на Съда за последното понятие се отнася и за понятието „особени повелителни норми“ по смисъла на член 16 от Регламент „Рим II“ [29]. Припомням, че съгласно член 9, параграф 1 от Регламент „Рим I“ особени повелителни норми са „норми, чието зачитане дадена държава смята, че е от решаващо значение за гарантиране на нейните обществени интереси, такива като политическа, социална или икономическа организация, до такава степен, че те са приложими към всяка ситуация, попадаща в обхвата им, независимо от приложимото към договора право съгласно [този] регламент“ [30].

44. На второ място, като се позовава на решение Unamar [31], Съдът припомня, че в контекста на Римската конвенция вече е посочил, че изключението във връзка със съществуването на „особена повелителна норма“ по смисъла на законодателството на съответната държава членка трябва да бъде тълкувано стриктно [32]. По-конкретно, що се отнася до това

[28] В делото, по което е постановено това решение, спорът в главното производство е бил между пострадал португалски гражданин и испанско застрахователно дружество във връзка с определянето на приложимото право към задължение за обезщетение вследствие на пътнотранспортно произшествие, настъпило в Испания. Испанското законодателство е предвиждало едногодишен давностен срок, докато предвиденият от португалското законодателство е бил тригодишен. Запитващата юрисдикция е искала да се установи дали „португалското законодателство, с ко[е]то се транспонира във вътрешното право Директива 2009/103 [и което] предвижда, че правото на държавата по местопроизшествието […] се заменя с португалското законодателство, „ако то предвижда по-високо застрахователно покритие“, има императивен характер по смисъла на член 16 от Регламента „Рим II“. Решение Da Silva Martins (т. 21).

[29] Решение Da Silva Martins (т. 28). Липсата в Регламент „Рим II“ на определение на понятието „особени повелителни норми“ несъмнено се обяснява с факта, че формулировката на член 16 от този регламент се основава на член 7, параграф 2 от Конвенцията за приложимото право към договорните задължения, открита за подписване в Рим на 19 юни 1980 година (ОВ L 266, 1980 г., стр. 1; публикувана на български език в ОВ L 347, 2007 г., стр. 3, наричана по-нататък „Римската конвенция“), тъй като Регламент „Рим I“ е приет след Регламент „Рим II“. Този пропуск е отстранен скоро след това с член 9 от Регламент „Рим I“; вж. в това отношение *Ho-Dac* M. L'arrêt da Silva Martins de la Cour de justice de l'Union européenne, expression des"rapports de méthodes" dans l'ordre juridique européen — Revue trimestrielle de droit européen, № 4, 2019, 869—882, и по-специално т. 10. Някои автори в правната литература квалифицират като „неуместен“ израза „dispositions impératives dérogatoires“ използван в текста на френски език на член 16 от Регламент „Рим II“ вместо обичайния израз „lois de police“, използван в съображение 32 от този регламент; вж. *Francq*, S., *Jault-Seseke*, F. Les lois de police, une approche de droit comparé — Le règlement communautaire Rome I et le choix de loi dans les contrats internationaux, Corneloup, S., и Joubert, S. (éd.), Lexis Nexis Litec, Paris, 2011, 357—393, и по-специално т. 360

[30] Както вече отбелязах в заключението си по дело Nikiforidis (C-135/15, EU:C:2016:281, т. 71), това определение е свързано с формулировката, използвана от Съда в решение от 23 ноември 1999 г., Arblade и др. (C-369/96 и C-376/96, EU:C:1999:575, т. 30), в което Съдът е разгледал разпоредби на белгийското трудово право, които в рамките на белгийската правна уредба са били третирани като „lois de police et de sûreté“.

[31] Вж. точка 49 от това решение. Припомням, че в посоченото решение Съдът постановява, че член 3 и член 7, параграф 2 от Римската конвенция трябва да се тълкуват в смисъл, че законът на държава — членка на Съюза, който отговаря на минималната закрила, предписана от Директива 86/653/ЕИО на Съвета от 18 декември 1986 година относно координирането на правото на държавите членки, свързано с дейността на самостоятелно заетите търговски представители (ОВ L 382, 1986 г., стр. 17; Специално издание на български език, 2007 г., глава 6, том 1, стр. 176), и който е избран от страните по договор за търговско представителство, може да не бъде приложен от сезирания съд, установен в друга държава членка, а вместо него да бъде приложен lex fori на основание, изведено от императивния характер в правния ред на последната държава членка на правилата, уреждащи положението на самостоятелно заетите търговски представители, само ако сезираната юрисдикция установи след щателна преценка, че при това транспониране законодателят на държавата на сезирания съд е счел, че в рамките на съответния правен ред е от решаващо значение да предостави на търговския представител *закрила, която надхвърля предвидената от посочената директива*, като в това отношение вземе предвид естеството и целта на тези императивни разпоредби (т. 52 и диспозитивът).

[32] Решение Da Silva Martins (т. 29).

тълкуване, Съдът постановява, че за установяването на „особена повелителна норма“ по смисъла на член 16 от Регламент „Рим II“ запитващата юрисдикция трябва да констатира, въз основа на *подробен анализ* на текста, общата структура, целите и контекста на приемането на тази разпоредба, че тя има такова значение в националния правен ред, че обосновава изключението от приложимото право, определено съгласно член 4 от този регламент [33]. По-конкретно запитващата юрисдикция трябва да установи *особено важни причини*, като явно накърняване на правото на ефективни правни средства за защита и ефективна съдебна защита в резултат от прилагането на правото, определено като приложимо по силата на член 4 от посочения регламент [34].

45. Ето защо Съдът постановява, че национална правна уредба като разглежданата в посоченото дело, която предвижда, че давностният срок за предявяване на иск за обезщетение за вреди, претърпени в резултат на застрахователно събитие, е три години, не може да се разглежда като особена повелителна норма по смисъла на член 16 от Регламент „Рим II“, освен ако сезираният съд установи, въз основа на подробен анализ на текста, общата структура, целите и контекста на приемането на тази разпоредба, че тя има такова значение в националния правен ред, че обосновава изключението от приложимото право, определено съгласно член 4 от този регламент [35].

46. След това припомняне според мен е важно да се отбележи, че доколкото, както вече посочих, прилагането на особените повелителни норми по смисъла на член 16 от Регламент „Рим II“ има за последица да се изключи прилагането на правото, приложимо по силата на този регламент чрез отклонение от механизма, установен с предвидените в него стълкновителни норми, националният съд трябва да използва особените повелителни норми по смисъла на посочената разпоредба само като крайна мярка.

47. Всъщност в своята практика Съдът твърди, че целта, преследвана с Регламент „Рим II“, както следва от съображения 6 [36], 14 [37] и 16 [38] от него, се състои по-специално в това да се гарантира *сигурността по отношение на приложимото право* независимо от държавата, в която е предявен искът, както и да се подобри *предвидимостта на съдебните решения* и да се осигури разумен баланс между интересите на лицето, чиято отговорност се търси, и тези на увреденото лице [39].

48. Според мен в своята практика относно определението на понятието „особени повелителни норми“ по смисъла на член 16 от Регламент „Рим II“ Съдът имплицитно приема, че квалифицирането на национална норма като „особена повелителна норма“ по

[33] Решение Da Silva Martins (т. 31).

[34] Решение Da Silva Martins (т. 34).

[35] Решение Da Silva Martins (т. 35 и диспозитивът).

[36] Съображение 6 от Регламент „Рим II“ гласи, че „[п]равилното функциониране на вътрешния пазар поражда необходимостта стълкновителните норми в държавите членки да препращат към едно и също национално право, без оглед на държавата на съда, в който е подаден искът, за да се подобрят предвидимостта на изхода на спора, сигурността по отношение на приложимото право и свободното движение на съдебни решения“.

[37] Съображение 14 от Регламент „Рим II“ гласи, че „[и]зискването за правна сигурност и необходимостта от решаване на всеки отделен спор са най-съществените елементи на пространството на правосъдие“. Вж. също бележка под линия 21 от настоящото заключение.

[38] Съображение 16 от Регламент „Рим II“ гласи, че „[е]днообразните норми следва да подобрят предвидимостта на съдебните решения и да осигурят разумен баланс между интересите на лицето, чиято отговорност се търси, и увреденото лице. Наличието на връзка с държавата, в която е настъпила пряката вреда (lex loci damni) води до справедлив баланс между интересите на лицето, чиято отговорност се търси, и увреденото лице, и същевременно отразява съвременния подход към гражданската отговорност и разработването на системи на обективна отговорност“.

[39] Решения от 10 декември 2015 г., Lazar (C-350/14, EU:C:2015:802, т. 29), и от 17 май 2023 г., Fonds de Garantie des Victimes des Actes de Terrorisme et d'Autres Infractions (FGTI) (C-264/22, EU:C:2023:417, т. 30).

смисъла на тази разпоредба, не може да се извърши автоматично, а изисква *преценка на обстоятелствата в конкретния случай*, въз основа на която да се приеме, че прилагането на правото на държавата на съда е необходимо за гарантиране на обществения интерес на държавата [40].

49. В това отношение, освен че от подробния анализ трябва да следва, че прилагането на особените повелителни норми е необходимо в правния ред на държавата на сезирания съд, това прилагане трябва да *е най-ефективното средство за постигане на преследваната цел*, а именно защитата на държавния интерес. Ако случаят не е такъв и доколкото обществените интереси на държавата могат да бъдат защитени по същия или дори по по-добър начин чрез прилагането на общоприложимото право към извъндоговорните задължения по силата член 4 от Регламент „Рим II“, националният съд следва да се въздържи от прилагането на дерогиращия механизъм, предвиден в член 16 от този регламент [41].

50. Освен това следва да се отбележи един важен аспект при прилагането на член 16 от Регламент „Рим II“, който не е очевиден от съдебната практика на Съда, а именно значението на наличието на достатъчно тесни връзки с държавата на lex fori. Всъщност някои норми не могат да бъдат класифицирани a priori като „особени повелителни норми“, тъй като в определени случаи това класифициране зависи от фактическите обстоятелства, от които произтичат достатъчно тесни връзки с държавата на сезирания съд.

3. По наличието на достатъчно тесни връзки с държавата на lex fori

51. Както е известно, от прочита на член 16 от Регламента „Рим II“ следва, че законодателят на Съюза не е посочил други условия, които трябва да бъдат изпълнени, за да може сезираният съд да приложи особените повелителни норми на националното си право, като се отклони от общоприложимото право. По-специално, не се споменава необходимостта да се докаже, че съответното положение е тясно свързано с държавата на сезирания съд, което би оправдало извънредното прилагане на тези разпоредби [42]. Въпреки това, както посочват някои автори в правната литература, тази непълнота не трябва да се тълкува в смисъл, че особените повелителни норми могат да се прилагат, без да се вземе предвид изискването за тясна връзка с държавата на lex fori [43].

52. Всъщност, като се има предвид, че прилагането на особените повелителни норми изключва прилагането на общоприложимото по силата на Регламент „Рим II“ право, тези разпоредби не се прилагат автоматично и националните съдилища трябва първо да проверят дали разглежданото положение е тясно свързано с държавата на сезирания съд [44]. С други думи, и най-вече в случай на разпоредби, които не защитават изключително

[40] Относно значението за сезирания съд да прецени обстоятелствата по случая вж. моето заключение по дело Nikiforidis (C-135/15, EU:C:2016:281, т. 72).

[41] *Bonomi*, A. Article 9 — Commentary on the Rome I Regulation, Magnus, U., Mankowski, P. (éd.), Verlag Dr. Otto Schmidt, Cologne, 2017, vol. 22, 599—629, по-специално стр. 626, точка 85.

[42] Вж. точка 39 от настоящото заключение.

[43] *Wautelet*, P. Article 16 — Commentary on the Rome II Regulation, Magnus, U., Mankowski, P. (éd.), Verlag Dr. Otto Schmidt, Cologne, 2019, vol. 3, 549—566, по-специално точки 48 и 49.

[44] Вж. точка 48 от настоящото заключение.

обществения или държавния интерес, съдът може да прибегне до член 16 от този регламент само ако държавата членка на сезирания съд може да обоснове императивния интерес от уреждане на това положение [45].

53. Освен това изискването за тясна връзка дава възможност за борба с явлението *forum shopping*. Това явление има вероятност да се прояви най-вече при обстоятелствата, разглеждани в делото, по което е постановено решение Inkreal [46].

54. От това следва, че не е възможно разпоредби да се квалифицират in abstracto като „особени повелителни норми“ или да се твърди, също in abstracto, че в конкретния случай следва да се приложи член 16 от Регламент „Рим II“. По-конкретно, за да е възможно прилагането на тази разпоредба, от всички обстоятелства трябва да следва, че въпросното положение има достатъчно тясна връзка с държавата на lex fori.

55. Остава обаче да изясня критериите, позволяващи нормите за защита на индивидуални права да бъдат квалифицирани като „особени повелителни норми“ по смисъла на член 16 от Регламент „Рим II“ във връзка със съображение 32 от него.

4. По критериите, позволяващи нормите, с които се защитават индивидуалните права и свободи, да бъдат квалифицирани като „особени повелителни норми“ по смисъла на член 16 от Регламент „Рим II“

56. На първо място, отбелязвам, че определението на понятието „особени повелителни норми“ по смисъла на член 16 от Регламент „Рим II“, както произтича от определението на понятието „особени повелителни норми“ по смисъла на член 9 от Регламент „Рим I“ и от посочената по-горе утвърдена практика на Съда [47], трябва да се тълкува във връзка със съображение 32 от Регламент „Рим II“. Това съображение предвижда по-специално, че „[с]ъображения от обществен интерес оправдават предоставянето на възможност на съдилищата в държавите членки, при изключителни обстоятелства, да прилагат изключения, основани на съображения за обществен ред и особени повелителни норми“ [48].

57. Според мен от прочита на тази съдебна практика във връзка със съображение 32 от Регламент „Рим II“ следва, че съдилищата на държавите членки могат да използват предвидения в член 16 от този регламент дерогиращ механизъм при „изключителни обстоятелства“, когато считат, че прилагането на lex fori е „от решаващо значение“ въз основа на „съображения от обществен интерес“. С други думи, съображенията от

[45] Относно ролята на тясната връзка при прилагането на особените повелителни норми и съответната цитирана съдебна практика вж. *Nuyts*, A. L'application des lois de police dans l'espace (Réflexions au départ du droit belge de la distribution commerciale et du droit communautaire) — Revue critique de droit international privé, 1999, p. 50; *Bonomi*, A. Overriding Mandatory Provisions in the Rome I Regulation on the Law Applicable to Contracts — Yearbook of Private International Law, vol. X, SELP, 2008, p. 291 sq., *Pacuła*, K. Przepisy wymuszające swoje zastosowanie jako instrument ochrony „strony słabszej“ umowy ubezpieczenia — Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego, vol. 15, 2014, p. 38 sq.

[46] По въпроса дали наличието на клауза за предоставяне на компетентност само по себе си представлява достатъчен международен елемент, за да се приложи член 25, параграф 1 от Регламент „Брюксел Ia“ относно пророгацията на компетентност, вж. решение от 8 февруари 2024 г. Inkreal (C-566/22, EU:C:2024:123, т. 39 и диспозитивът). В това решение Съдът стига до извода, че член 25, параграф 1 от Регламент „Брюксел Ia“ се прилага към споразумение за предоставяне на компетентност, с което страните по договор, установени в една и съща държава членка, са избрали съдилищата на друга държава членка за компетентни да разглеждат споровете, произтичащи от този договор, дори посоченият договор да няма никаква друга връзка с тази друга държава членка.

[47] Вж. точка 38 и сл. от настоящото заключение.

[48] Вж. също съображение 37 от Регламент „Рим I“. Относно тясната връзка между особените повелителни норми и „защитата на обществения ред“ вж. заключението ми по дело Nikiforidis (C-135/15, EU:C:2016:281, т. 68 и сл.).

обществен интерес обуславят прилагането на разпоредбите на lex fori, „чието зачитане [националните съдилища смятат] че е от решаващо значение“. По-конкретно, съображение 32 от посочения регламент предвижда, че „прилагането на разпоредба на правото, посочено от [същия] регламент, което води до присъждане на прекомерно обезщетение с наказателен или назидателен характер, [в зависимост от обстоятелствата по делото и правовия ред на държавата членка на сезирания съд,] може да се счита за противоречащо на обществения ред на сезирания съд“.

58. На второ място, следва да се отбележи, че защитата, предвидена с член 16 от Регламент „Рим II“, не се отнася автоматично до всички обществени интереси на държавата. За да попаднат в приложното поле на посочената разпоредба, тези интереси трябва да са от такова значение, че да засягат по-специално политическата, социалната или икономическата организация на съответната държава [49]. Ето защо е важно да се определи дали позоваването от страна на законодателя на Съюза в рамките на съображение 32 от този регламент на целите от обществен интерес трябва да се тълкува stricto sensu, или то може да се отнася и до националните разпоредби за защита на индивидуални интереси. Този въпрос е предмет на оживен дебат в доктрината, доколкото границата между защитата на колективните и защитата на индивидуалните интереси е трудно разграничима [50]. Изясняването на тази граница ще има решаващ принос за самостоятелното тълкуване на понятието „особени повелителни норми“ по смисъла на член 16 от Регламент „Рим II“. Всъщност възможността да се защитят и индивидуалните интереси следва да се вземе предвид при тълкуването на член 16 от същия регламент в светлината на съображение 32 от него.

59. Според мен в полза на това тълкуване има два довода.

60. Първият довод се отнася до взаимодействието между колективните и индивидуалните интереси. В този смисъл в областта на деликтната отговорност нормите, които държавата членка въвежда, за да защити определена категория увредени лица, като променя по-специално тежестта на доказване или като установява минимален праг за обезщетение, могат да имат за основна цел възстановяването на баланса между конкуриращите се интереси на частноправните субекти. Така те косвено биха могли да допринесат и за защитата на социалния и икономическия ред на държавата членка, като намалят тежестта на произшествията върху публичните ресурси [51].

61. Вторият довод в същия смисъл е свързан с констатацията, че в съображение 32 от Регламент „Рим II“ се посочват по-специално разпоредби, свързани с определянето на обезщетението, което следователно включва възможността това обезщетение да се изплаща на определени категории физически лица. В това отношение трябва да уточня, че макар в това съображение да се посочва, че прилагането на такива разпоредби може да се счита за „противоречащо на обществения ред на сезирания съд“, без да се споменава и механизмът на особените повелителни норми, според мен това се отнася и за този механизъм.

[49] *Bonomi*, A. Article 9 — Commentary on the Rome I Regulation, op. cit., p. 626, point 84.

[50] Що се отнася до спора в съдебната доктрина относно тълкуването на съображение 32 от Регламент „Рим II“, вж. по-специално *Wautelet*, P. Article 1 — Commentary on the Rome II Regulation, op. cit., p. 554, p. 15; *Francq*, S., *Jault-Seseke*, F. Les lois de police, une approche de droit comparé — Le règlement communautaire Rome I et le choix de loi dans les contrats internationaux, op. cit., p. 360—371, *Pailler*, L. Conflit de lois: CJUE, 6e ch., 31 janv. 2019, aff. C-149/18, Agostinho da Silva Martins c/ Dekra Claims Services Portugal SA. — Journal du droit international (Clunet), № 3, 2019, p. 890—894.

[51] *Wautelet*, P. Article 16 — Commentary on the Rome II Regulation, op. cit., p. 554, points 15, 16.

62. При тези обстоятелства считам, че разпоредбите, с които се защитават индивидуалните права и свободи, могат да бъдат квалифицирани като „особени“ по смисъла на член 16 от Регламент „Рим II“, ако освен факта, че тези разпоредби балансират индивидуални интереси, е установено *че те са свързани в достатъчна степен и с обществени интереси, за които в рамките на правния ред на съответната държава членка се счита, че имат решаващо значение*.

63. В това отношение, на трето място, ми се струва важно да се отбележи, както е направило германското правителство, че специалната защита с особената повелителна норма трябва да представлява необходим израз на най-основни правни принципи.

64. Несъмнено е вярно, че на нормите, предвидени от държавите за защита на определени категории индивидуални права, като например правото на пострадалите при криминални престъпления или пътнотранспортни произшествия да получат обезщетение, може да се придаде такова значение в даден национален правен ред, че те да се считат за основни правни принципи, част от които би бил и принципът на справедливост.

65. В настоящия случай запитващата юрисдикция отбелязва, че принципът на справедливо обезщетение по член 52 от ЗЗД представлява основен принцип на българското право, тъй като принципът на справедливост е част от обществения ред на държавата. Както обаче вече отбелязах, тази юрисдикция констатира, че съдебната практика на българските съдилища е противоречива по въпроса дали член 52 от ЗЗД — от който следва, че не само страданията, които са причинили патологично увреждане, а всички претърпени страдания могат да подлежат на такова обезщетение — е особена повелителна норма по смисъла на член 16 от Регламент „Рим II“, което в главното производство би довело до изключване на германското право[52]. Обстоятелството, че съдебната практика на българските съдилища е противоречива, както посочва запитващата юрисдикция, на пръв поглед ме кара да се усъмня дали принципът на справедливост е основен принцип на българския правен ред. Това обаче трябва да бъде проверено от тази юрисдикция.

66. Във всеки случай трябва да подчертая, на четвърто и последно място, че при прилагането на член 16 от Регламент „Рим II“ във връзка със съображение 32 от него, възможността да се използват особени повелителни норми за защита както на колективни, така и на индивидуалните интереси трябва да се разглежда във връзка с материалното право на Съюза, което може да е приложимо по силата на член 4 от този регламент.

67. В дело HUK-COBURG I Съдът приема, че Директива 2009/103 допуска национална правна уредба, която установява задължителни критерии за определяне на неимуществените вреди, които подлежат на обезщетение. Ето защо Съдът постановява, че тази директива допуска национална правна уредба, съгласно която обезщетяването от *застрахователя по застраховка „Гражданска отговорност“* при използването на моторни превозни средства на неимуществените вреди, претърпени от близките роднини на пострадалите при пътнотранспортни произшествия, да зависи от условието тези вреди да са довели до патологично увреждане на близките роднини[53]. Поради това Съдът е приел, че приложимо по силата на член 4 от Регламент „Рим II“ национално

[52] Вж. точка 33 от настоящото заключение.

[53] Решение HUK-COBURG I (т. 51 и диспозитивът).

законодателство, което транспонира в националното право Директива 2009/103[54], е в съответствие с тази директива, при условие че предвижда критерий за справедливо обезщетение на неимуществените вреди.

68. При тези обстоятелства, когато Директива 2009/103 предвижда минимални суми за покритие от задължителната застраховка, вземането предвид на lex fori, по-специално когато той предвижда по-високи застрахователни суми, може да бъде предвидено само ако се приеме, че в рамките на правния ред на държавата на съда по смисъла на член 16 от Регламент „Рим II“ защитата, която се смята за решаваща за гарантиране на обществените интереси на тази държава, *надхвърля минималните стандарти, гарантирани с правото на Съюза*, независимо от това какво е предвидено в законодателството на другите държави членки.

69. Въпреки това, както е видно и от решение HUK-COBURG I, *задължението за покриване* от застраховката „Гражданска отговорност“ на вредите, причинени от моторни превозни средства на трети лица, се различава от обхвата на обезщетяването на тези вреди на основание на гражданската отговорност на застрахованото лице. Всъщност, докато първото се определя и гарантира от правната уредба на Съюза, второто по същество е уредено от националното право. Съдът уточнява, че от предмета и текста на Директива 2009/103 действително е видно, че тя, както и кодифицираните с нея директиви, не цели да хармонизира режима на гражданска отговорност в държавите членки и че при сегашното състояние на правото на Съюза последните остават свободни да определят режима на гражданска отговорност, приложим към произшествията, причинени при използването на моторни превозни средства[55]. Следователно и като се има предвид по-специално член 1, точка 2 от Директива 2009/103, Съдът приема, че при сегашното състояние на правото на Съюза държавите членки остават по принцип свободни да определят в частност задължително подлежащите на обезщетяване вреди, причинени от моторни превозни средства, обхвата на правото на обезщетение и лицата, които трябва да имат такова право[56].

70. В настоящия случай правото, което е приложимо по силата на член 4 от Регламент „Рим II“ и което би било изключено в полза на правото на държавата на съда, приложимо по силата на член 16 от този регламент, попада в обхвата на материалноправната уредба на гражданската отговорност, към която препраща Директива 2009/103[57].

[54] Както вече отбелязах, разглежданото по това дело национално законодателство е същото като разглежданото по настоящото дело.

[55] Решение HUK-COBURG I (т. 35 и 36). По-специално от точка 48 от това решение е видно, че Директива 2009/103 не задължава държавите членки да изберат конкретен режим на гражданска отговорност, за да определят обхвата на правото на пострадалото лице на обезщетение на основание на гражданската отговорност на застрахования.

[56] Решение HUK-COBURG I (т. 37).

[57] В хипотезата, в която приложимата правна уредба по силата на член 4 от Регламент „Рим II“ попада в приложното поле на Директива 2009/103, за да се изключи прилагането ѝ, като вместо нея се приложи lex fori поради основание, изведено от императивния характер в правния ред на сезирания съд, би следвало да се установи въз основа на подробен анализ на тези разпоредби, че при транспонирането на Директива 2009/103 законодателят на сезирания съд е счел, че в рамките на своя правен ред е от решаващо значение да предостави на близките роднини на пострадал при пътнотранспортно произшествие „закрила, която надхвърля предвидената от [тази] директива, като в това отношение вземе предвид естеството и целта на тези [разпоредби, определени като императивни]“. Вж. в този смисъл решения Unamar (т. 50—52) и Da Silva Martins (т. 30).

V. Заключение

71. С оглед на всички изложени по-горе съображения предлагам на Съда да отговори на преюдициалния въпрос, поставен от Върховен касационен съд (България), както следва:

„Член 16 от Регламент (ЕО) № 864/2007 на Европейския парламент и на Съвета от 11 юли 2007 година относно приложимото право към извъндоговорни задължения („Рим II“)

трябва да се тълкува в смисъл, че

не допуска разпоредба от националното право като разглежданата в главното производство, която като критерий за определяне на обезщетението за претърпените от близките роднини на загинало при пътнотранспортно произшествие лице неимуществени вреди предвижда прилагането на основен принцип на правото на държава членка, какъвто е принципът на справедливост, да се счита за особена повелителна норма по смисъла на този член, освен ако въз основа на достатъчно тесни връзки с държавата на съда и на подробен анализ на текста, общата структура, целите и контекста на приемането на тази разпоредба запитващата юрисдикция установи, че тя има такова значение в националния правен ред, че обосновава изключение от приложимото право, определено съгласно член 4 от този регламент“.